

Skrift og tradisjon i Urkirkens perspektiv

av Jan Bygstad

I Bo Giertz' *Herdabrev til Göteborgs stift* (fra 1949) som ble utsendt i forbindelse med hans innsettelse som biskop, finner vi en gjennomgang av kirkens arv, en arv som han ser på som helt sentral med tanke på en sann og sunn fornyelse av kirken. Hyrdebrevet har blitt utgitt i stadig nye opplag i Norden, sist i Danmark (på Lohse Forlag, 1996) under tittelen "Vor arv vi kendes ved". *En kirke uten røtter er en kirke uten fremtid*, vil vel være en rett forståelse av Giertz' tenkning rundt disse ting. I boken peker Giertz på tre hovedepoker i kirkehistorien som alle har gitt oss åndelige skatter som det er avgjørende for kirken å ta vare på, fordi de er uttrykk for noe tidløst, noe som ikke er tilfeldig og tidsbestemt, og som kirken derfor med full rett kan legge bak seg når tidene endres. Disse skatter er alle en del av kirkens *tradisjon*, en overlevering som ikke oppskriftsmessig er gitt i Den hellige skrift, men som likevel er å anse som sanne uttrykk for den éne kirkes tro. Den første av de epokene Bo Giertz tar for seg er Oldkirken. Og fra Oldkirken, peker han på, har vi fått fem slike arvestykker, som også kommende generasjoner i takknemlighet må ta imot og hegne om:

1. Den hellige skrift (kanon)
2. Liturgien (med sine 5 klassiske ledd)
3. Dogmet (Apostolicum, Nicenum, Athanasianum)
4. Nattverden
5. Embetet

Jeg finner Bo Giertz' måte å nærme seg vår problemstilling fruktbar, og vil i avslutningen av foredraget komme tilbake til dette hans anliggende. For dette skal ikke bare dreie seg om en rent historisk revy, men kanskje også ta opp saker som kan være aktuelle for oss. Foredraget vil bli lagt opp slik at vi først ser nærmere på tradisjonsbegrepet i Bibelen selv, dernest oppgjøret med den rabbiniske/fariseiske tradisjonsforståelse, og til sist på utviklingen av tradisjonsforståelsen inne den tidlige kirke frem til ca. år 200 (Tertullian og Hippolyt).

Bibelsk

a. Tradisjonsbegrepet

Tradisjon er et bibelsk begrep. Ordet *παράδοσις* finner vi 13x i NT, og ulike former av verbet i denne kvalifiserte betydning 10x. Evangeliet er en tradisjon, apostlenes lære, kalles i seg selv en tradisjon:

1Kor 15,1 - 3:

1 Jeg kunngjør dere, brødre, det evangelium som jeg forkynte for dere, det som dere også *tok imot*, som dere også står fast i. 2 Ved det blir dere også frelst dersom dere *holder fast* ved det ord jeg forkynte dere – om dere da ikke forgjeves er kommet til troen. 3 For jeg *overgav* dere blant de første ting det som jeg selv *mottok*: At Kristus døde for våre synder etter Skriftene,

I dette avsnittet hører vi apostelen anvende tre hovedbegreper, som alle var sentrale innen den jødedom som Paulus var vokst opp i:

ta imot - παραλαμβάνω - קבל
overgi - παραδίδομι - מסר
holde fast - τηρεῖν - שמר

Alle disse begrepene er *termini technici* for tradisjonsoverlevering: En *mottar* noe fra sine fedre eller lærere; dette skal så *bevares* i hjertet og hukommelsen, for så å kunne *overgis* til neste (slekt)ledd. Poenget med traderingen er at en ikke har lov til å endre på det en har mottatt: Det skal *bevares* og *gis* videre i uforandret skikkelse. Dette kalles *troskap*. Det å bevare (det som en har fått overgitt) er et sentralt verb særlig i Johannes-skriftene.

Joh14,15:

Dersom dere elsker meg, da *tar dere vare på mine bud*. (jfr. v. 21)

Joh 14,23-24:

Om noen elsker meg, da *tar han vare på mitt ord*, og min Far skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta bolig hos ham. Den som ikke elsker meg, *tar ikke vare på mine ord*. Det ord som dere hører, er ikke mitt, men Faderens, han som har sendt meg.

1 Joh3,24:

Den som *tar vare på hans bud*, blir i ham, og han i ham

I rabbinsk tradisjon er dette formulert som et av de fremste idealene. Det sies om den beste disippel at

"... han er lik en tett cisterne som ikke slipper ut en dråpe vann."

Det han hører av sin mester blir ikke glemt. Tilsvarende kunne en rabbinerdisippel si om seg selv:

"Jeg har ikke talt ett ord som jeg ikke har hørt av min lærers munn."

Allerede Abraham, han som får løftet om at "i ham skal alle jordens slekter velsignes", får lagt det å gi Herrens ord videre til sin etterslekt inn over seg som en fundamental oppgave:

1 Mos18,19: Herren sa

Jeg har utvalgt ham *for at han skal befale sine barn og sitt hus etter seg* at de skal følge Herrens vei og gjøre rettferd og rett, slik at Herren kan la Abraham få det som han har lovt ham.

Samme sak understrekes i Salme 78:

5 Han har reist et vitnesbyrd i Jakob og satt en lov i Israel, som *han bød våre fedre å kunngjøre for sine barn*, 6 for at den kommende slekt, de barn som skulle bli født, skulle lære å kjenne dem, så de igjen kunne stå fram og *fortelle dem for sine barn*. 7 Slik skulle de sette sitt håp til Gud og ikke glemme Guds gjerninger, men holde hans bud. 8 De skulle ikke bli som sine fedre, en oppsetsig og gjenstridig slekt, en slekt som ikke gjorde hjertet fast, og som ikke var trofast mot Gud i sin ånd.

Det som slik skal traderes, er Herrens ord, - ordet om Guds store gjerninger og Guds bud er den grunnleggende tradisjon som skal gis videre fra slekt til slekt. Dette ord er nedfelt i *hellige skrifter*, skrifter som både av jøder og kristne anses som inspirert av Den hellige ånd og derfor er profetiske:

2 Pet1,21

For aldri er noe profetord brakt fram ved menneskers vilje, men de hellige Guds menn talte drevet av Den Hellige Ånd.

Både i NT og i urkirken er det GT som kalles *Skriften*.

Men tradisjoner i vår lit mer moderne forstand av begrepet, finner vi også i rikt monn i GT: Oppgaven med å *gi videre* slik at Herrens ord ikke ble glemt, blir i GT understøttet gjennom at Herren innstifter ordninger og høytider som alle har til formål å hjelpe folket å *minnes* Herrens ord og Herrens velgjerninger. Dette fungerer som verdifulle pedagogiske grep, - her kunne vi tale om en gudgitt pedagogikk i den gamle pakt.

Påsken skal feiers som en årlig høytid for at Israel ikke skal glemme:

- du skal fortelle dine barn - - (2Mos 12,26f; 13,8; 10,2; jfr. også Josv 4,22; Joel 1,3)

og den kalles derfor en *minnehøytid* (5Mos 17,3). Det samme gjelder *løvhyttefesten*.

Israels folk skal ha et særlig kjennetegn på sine klesplagg:

Tal til Israels barn og si til dem at de skal gjøre seg dusker på kantene av sine klær, slekt etter slekt, og de skal sette en blå snor på hver enkelt dusk. Slike dusker skal dere ha, for når dere ser på dem, *skal dere komme i hu alle Herrens bud* og holde dem og ikke fare hit og dit og følge etter deres eget hjerte og øye, som lokker dere til utroskap. *Slik skal dere komme i hu alle mine bud* og holde dem og være hellige for deres Gud. Jeg er Herren deres Gud, som førte dere ut av landet Egypt for å være deres Gud. Jeg er Herren deres Gud. (4 Mos 15,38-41)

På samme måten skal husene bære særlige kjennetegn:

Disse ord som jeg byder deg i dag, skal du gjemme i ditt hjerte. Og du skal innprente dem i dine barn. Du skal tale om dem når du sitter i ditt hus, når du går på veien, når du legger deg, og når du står opp. Du skal binde dem som et tegn på din hånd, de skal være som en minneseddel på din panne. Du skal skrive dem på dørstolpene i ditt hus og på dine porter. (5 Mos 6,6-9)

Slik omkranses hverdag og helg av Herrens ord og av ordninger og skikker som minner om dette.

I den første kristne menighet er det helt enkelt Det gamle testamente som er Den hellige skrift, *Skriften*. Der finnes fortsatt ikke noe Nytestamente, dette nedskrives først (antagelig) en generasjon (eller mer) etter begivenhetene vi hører om i evangeliene. Det som de første kristne har, er *apostlenes budskap*. Dette budskapet fungerer som en tokningsnøkkel til GT, idet det gir øyenvitneberetningen om hvordan løftene i GT har blitt oppfylt: Jesus er den lovede Messias. (se f.eks. Apg 17,2; 18,28). Forholdet mellom GT og NT er som *forholdet mellom løfte og oppfyllelse*, GT er Skriften, NT beretningen om oppfyllelsen, og evangeliene må derfor forstås som kommentarer til GT. Det er derfor et interessant faktum at de tidlige kirkefedre ikke skriver kommentarer til de nytestamentlige skrifter, men kun til GT. Evangelistene er *tradenter*, slike som overlever den sannferdige beretning om Jesu ord og gjerninger, og på denne grunn har sin autoritet:

Luk10,16:

Den som hører dere, hører meg, og den som forkaster dere, forkaster meg. Men den som forkaster meg, forkaster ham som har sendt meg.

I Lukasevangeliets innledning sammenholdes dette at apostlene er både *øyenvitner* og *Ordets tjenere* (dvs. øyenvitner til Ordets - Skriftenes - oppfyllelse, jfr. Luk 24,13ff), og som sådan *tradenter*:

Luk 1,2

- slik de har *overgitt* det til oss, de som fra begynnelsen var øyenvitner og Ordets tjenere,

I tråd med dette kaller Justin Martyr evangeliene *απομνημονευματα αποστολων*, og forstår apostlenes lære som selve den kristne tradisjonen. Det er denne overleveringen som særmerker de første kristne og skiller dem fra deres jødiske omgivelser:

Apg2,42:

De holdt urokkelig fast ved *apostlenes lære*

1 Kor11,2:

Jeg roser dere for at dere minnes meg i alle ting og for at dere holder fast på mine forskrifter (paradosis), slik som jeg gav dem til dere.

2Tess 2,15:

Stå derfor støtt, brødre, og hold fast på den lære (paradosis) dere er blitt opplært i, enten ved tale eller ved brev fra oss.

Denne overlevering omfatter hele den apostoliske undervisning både om lære og liv:

1Kor 11,23

For jeg har mottatt fra Herren det som jeg også har *overgitt til dere*, at Herren Jesus den natt da han ble forrådt, tok et brød, - - -

og læres i alle menighetene:

1 Kor 4,17:

Av denne grunn sendte jeg Timoteus til dere, han som er mitt kjære og trofaste barn i Herren. Han skal minne dere om mine veier i Kristus Jesus, slik jeg lærer overalt i hver eneste menighet.

1 Kor 7,17

Likevel må enhver vandre slik som Herren har gitt ham, som han var da Herren kalte ham. Dette gir jeg pålegg om i alle menighetene.

1 Kor 14,34:

Som i alle de helliges menigheter skal kvinnene tie i menighetssamlingene. For det tillates dem ikke å tale, men de skal underordne seg, som også loven sier.

Med dette ser vi at den apostoliske overlevering er et enhetsbånd i og mellom menighetene. Å bryte med apostlenes lære, blir derfor også å bryte med enheten i Kristi legeme.

Å fastholde innebærer også - om nødvendig - å stride:

2Tess 3,6:

Brødre, vi pålegger dere i Herren Jesu Kristi navn: Trekk dere tilbake fra enhver bror som vandrer utilbørlig, og ikke etter den lære (paradosis) som dere mottok fra oss.

Jud 3:

Dere kjære! Mens jeg var ivrig opptatt med å skrive til dere om vår felles frelse, fant jeg det nødvendig å skrive til dere for å formane dere til å stride for *den tro som én gang for alle er blitt overgitt til de hellige*.

b. Jødisk tradisjonstenkning

Innen den skriftlærde jødedom på Jesu tid var der allerede for lengst utviklet en tradisjonstenkning som må kunne sies å være konstituerende for det som like til i dag er jødisk tro. (Dette kjennetegnet den fariseiske retning, mens f.eks. sadduseerne ikke godkjente denne tankegang. Etter Jerusalems og tempelets ødeleggelse i år 70 blir den fariseiske skriftlærdom eneste overlevende retning innen jødedommen, og denne er opphav til den rabbinske jødedom slik vi kjenner den. Den lærde Jochanaan ben Zakkai lykkes i å flykte fra det beleirede Jerusalem sammen med en gruppe disipler, og etablerer sitt læresete i Jabne, og her konsolideres en jødedom uten offer). En tenkte seg at Moses mottok to slags lover på Sinai, en *skriftlig* og en *mundlig*. Den skriftlige lov er den vi finner i Mosebøkene, den muntlige ble overlevert fra far til sønn, fra lærer til elev gjennom århundrene. Den viktige Mishna-traktaten Avot innledes slik:

Moses mottok loven ved Sinai og overleverte den til Josva, Josva til de eldste, de eldste til profetene, og profetene overleverte den til 'den store forsamlingen/synagogen' (dvs. de som var samlet om Esra den skriftlærde). (Abot 1,1)

Denne muntlige lov inneholder i alt vesentlig en nærmere utleggelse av hvordan den skriftlige lov skal forstås, og ble ansett som like autoritativ som den skrevne lov. Den vokser i omfang inntil det blir helt nødvendig å skrive den ned for at den i det hele tatt skal kunne bevares. Dette skjer ca. år 200 e.Kr., ved rabbi Jehudah ha-nasi ('fyrsten') i et verk som bærer navnet Mishna (av et hebr. verb som betyr å gjenta, repetere).

Denne muntlige lov eller tradisjon hører vi om i en rekke sammenhenger i NT, f.eks. når Paulus beskriver sin fortid som fariseer:

Gal 1,14:

Jeg gikk lenger i jødedommen enn mange jevnaldrende i mitt folk, og var enda mer nidkjær for *overleveringene fra fedrene*.

Han var utdannet som rabbiner hos den mest ansette av alle rabbinere i samtiden:

Apg 22,3:

Jeg er jøde, født i Tarsus i Kilikia, men oppfostret i denne byen. *Ved Gamaliels føtter ble jeg opplært etter de strenge krav i den lov som vi har fra fedrene*. Og jeg var nidkjær for Gud, som dere alle er i dag.

Det er nettopp i forhold til den muntlige lov, overleveringen fra fedrene, vi finner et av hovedområdene i Jesu strid med fariseerne. Jesus deler - i motsetning til sadduseerne - fariseernes kanonforståelse, - han anser hele GT som Guds ord, talt ved Guds Ånd. Og vi ser at han i sin måte å utlegge GT på, hyppig bruker samme tolkningsprinsipper som fariseerne. Men: Jesus godkjenner ikke den muntlige tradisjon som guddommelig. Han kaller den *menneskers forskrifter*, og tilkjenner den dermed ingen autoritet ut over eller i tillegg til det skrevne Guds ord. En hovedtekst til dette har vi hos Markus:

Mark 7,1 - 13:

1 Fariseerne og noen av de skriftlærde som var kommet fra Jerusalem, samlet seg om ham. 2 De fikk se at noen av hans disipler spiste brødet med vanhellige, det vil si uvaskede, hender. 3 Fariseerne og alle jødene spiser nemlig ikke før de har vasket hendene med en håndfull vann. Slik holder de fast ved *de gamles forskrifter*. 4 Og når de kommer fra torget, spiser de ikke før de har vasket seg. Også mange andre *overleverte skikker* holder de fast ved, som å vaske drikkekar, fat og kobberkjeler og benker. 5 Da spurte fariseerne og de skriftlærde ham: Hvorfor følger ikke dine disipler *de gamles forskrifter*, men eter brødet med vanhellige hender? 6 Da sa han til dem: Rett profeterte Jesaja om dere, hyklere, slik det står skrevet: Dette folk ærer meg med leppene, men deres hjerte er langt borte fra meg. 7 Forgjeves dyrker de meg, for de lærer fra seg *lærdommer som er menneskebud*. 8 Dere forlater Guds bud og holder fast på *menneskers forskrifter*. 9 Og han sa til dem: Vakkert setter dere Guds bud til side for å holde deres egne forskrifter! 10 For Moses har sagt: Du skal hedre din far og din mor! og: Den som bruker vondord mot far eller mor, skal visselig dø. 11 Men dere sier: Dersom en mann sier til far eller mor: Det du skulle hatt til hjelp av meg, skal være en korban - det vil si, en gave til templet, 12 da lar dere ham ikke lenger få gjøre noe for far eller mor. 13 *Slik gjør dere Guds ord ugyldig med de forskrifter dere har gitt videre*.

Et tilsvarende oppgjør med den muntlige tradisjon finner vi i Bergprekenen:

Matt 5,21ff:

21 Dere har hørt *det er sagt til de gamle*: Du skal ikke slå i hjel, men den som slår i hjel, skal være skyldig for domstolen. 22 Men jeg sier dere - - -

Den prinsipielle avvisningen av den muntlige lovens guddommelige opphav, innebærer imidlertid ikke at Jesus avviser alt innen jødisk tradisjon: Han deltar i synagogens gudstjenesteliv (Luk 4,16), han bærer dusker på kappen (4Mos 15,38ff; Matt 9,20), han feirer påskemåltidet (Luk 22,8ff) og følger

den liturgi for dette som var alminnelig, osv. Men der hvor det blir motsetning mellom Skriftens guddommelige mening, og som Jesus er den eneste rette fortolker av, der avvises tradisjonen.

Det vi ser når den første kristne menighet dannes, er med dette en interessant foreteelse: Jødedom og kristendom har den samme hellige skrift, - GT. Og jødedom og kristendom har begge hver sin muntlige tradisjon: Jødedommen har fedrenes overleveringer, som nedfelles i Mishna og tilkjennes guddommelig autoritet. Den kristne kirke har overleveringen fra apostlene, som nedskrives i vårt NT, og likeledes tilkjennes guddommelig autoritet. En av de avgjørende forskjellene på disse to, er Den hellige ånds komme. Mens en innen jødedommen lærte at "Ånden var utslukket i Israel" da den siste av profetene (Malakia) døde, og ble erstattet av skriftlærdommen, hviler NTs tilblivelse på at Ånden ble utgytt på Pinsedag. Og en av Åndens hovedoppgaver var å

-- lære dere alle ting, og minne dere om alt det som jeg har sagt dere. (Joh14,26)

-- veilede dere til hele sannheten. For han skal ikke tale av seg selv, men det han hører, skal han tale, og de kommende ting skal han forkynne dere. (Joh16,13)

(Merk at her omtales Ånden som tradent: Han taler det han hører fra Faderen og fra Sønnen).

For de første kristne kom derfor apostlenes budskap til å stå på linje med profetenes i GT: Det var jo den samme Ånd som talte! Derfor kan Paulus si om menigheten:

Ef 2,19f:

Så er dere da ikke lenger fremmede og utlendinger, men dere er de helliges medborgere og Guds husfolk, bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll, og hjørnesteinen er Kristus Jesus selv.

Oldkirken

Når vi taler om Oldkirken som begrep, er det ikke uvanlig å tenke på den etterapostolske perioden frem til Nikea (i 325), kanskje også Konstantinopel i 381. Når en her talte om "tradisjonen fra apostlene", ble det i de to første århundrene ikke satt noe skarpt skille mellom det som er nedfelt i den nytestamentlige kanon og den muntlige tradisjon som fantes i de menigheter apostlene hadde stiftet og ledet, de såkalte "sedes apostolica". Denne tradisjon ble først og fremst forvaltet av de biskoper som var apostlenes etterfølgere, og når vi nærmer oss år 200 ser vi de antignostiske fedrene (Ireneus, Hegesippus og Tertullian) betrakte det samlede episkopatet som garantister for tradisjonens ekthet, dvs. apostolisitet. Dermed ser vi også et viktig trekk ved utviklingen i kirkens første århundrer: Tradisjonen ble knyttet til det rette bispeembetet.

Bakgrunnen for dette er ikke minst å finne i kampen mot gnostikerne: Disse hevdet å forvalte en hemmelig kunnskap fra apostlene, og som ga dem en rett forståelse av evangeliet. Mot dette argumenterer fedrene *historisk*. Ireneus (biskop i Lyon 177 - ca 200) er disippel av Polykarp (biskop i Smyrna), som igjen var disippel av apostelen Johannes. Er det trolig, sier Ireneus, at det gnostikerne hevder kan være sant, når apostelen Johannes ikke har gitt videre noen slik kunnskap til sin etterfølger? Den historisk verifiserbare linjen tilbake til apostlene blir garanti for lærens sannhet. Av samme grunn finner vi hos Hegesippus (i hans *Hypomneumata*, ca. 180) en suksesjonsliste over biskopene i Roma, og som går helt tilbake til apostelen Peter. Denne tidlige tenkning om suksesjonen har m.a.o. til hensikt å godtgjøre at kirkens tro virkelig går tilbake til apostlene, suksesjonen er en *læresuksesjon*.

I et kjent sitat fra begynnelsen av Ireneus' hovedverk (*Adversus Haereses*, ca. 180) leser vi følgende:

"Kirken, som er spredt over hele verden – like til jordens ender – mottok av apostlene og deres disipler troen på én Gud, den allmektige Far, som skapte himmelen og jorden og havet og alt som er i det, og på én Kristus Jesus, Guds Sønn, som ble menneske for vår frelses skyld, og på Den Hellige Ånd, som forkynte gjennom profetene..." Den tradisjonen som her omtales, holder kirken fast ved "som om hun hadde én sjel og ett hjerte" og den gir hun videre "som om hun bare hadde én munn". (Merk her at det Ireneus omtaler, er det som omfattes av *regula fidei*, og utgjorde substansen i kirkens dåpsbekjennelse, og som etter hvert ble endelig formulert i Apostolicum). Og videre:

"Selv om verdens språk er ulike, er betydningen av tradisjonen en og den samme. For de kirkene som er blitt grunnlagt i Germania tror ikke annerledes og overleverer ikke noe annet enn de andre, det gjør heller ikke de i Spania eller de i Gallia, i Orienten, i Egypt, i Libya eller de som er blitt grunnlagt i verdens sentrale regioner. Men som Guds skaperverk, solen, er en og den samme over hele verden, slik skinner også forkynnelsen av sannheten alle steder, og opplyser alle mennesker som er villige til å komme til kunnskap om sannheten. (Adv. haer. 1.10.1-2).

Det siste avsnittet minner ikke minst om Vincentius av Lerins' († 445) definisjon av hva kirkens katolisitet innebærer: "Det som er blitt trodd overalt, alltid og av alle, er i sannhet og egentlig betydning det katolske". Den kirkelig gyldige tradisjon er kjennetegnet ved dens alminnelighet (universalitet), dens elde (antiquitas), og alles samstemthet (consensio omnium).

Tertullian (ca. 200) taler på lignende måte:

I enhver by grunnla de (apostlene) kirker og fra disse har andre kirker lånt sine stiklinger fra troens vintre og lånt lærens såkorn, og de fortsetter å låne dem hver dag slik at også de kan bli kirker. På denne måten blir også de regnet som apostoliske, fordi de er skudd fra apostoliske kirker. Enhver ting må ta sitt navn fra sitt opphav. Så disse kirkene, mange og store som de er, er i virkeligheten den ene opprinnelige apostlenes kirke, fra hvilken de alle kommer. Derfor er de alle opprinnelige og alle er apostoliske fordi de alle er ett. (Praescr. 20).

Den sterke understrekningen av biskopen som garanti for kirkens sannhet og enhet dukker opp meget tidlig. Mest kjent er her Ignatius' brev, som gang på gang vender tilbake til dette temaet. Mens Ignatius, biskop av Antiokia, transporteres til Roma som fange for der å lide martyrdøden, skriver han brev til en rekke menigheter. Det er syv slike brev som regnes som sikre, og det er vanlig å datere dem til år 110. Her skriver han:

Videre skal alle vise aktelse for diakonene som for Jesus Kristus, likeså for biskopen, som er et avbilde av Faderen, og for presbyteriet som er lik en Guds rådsforsamling og et forbund av apostler. Uten disse er det ikke tale om kirke. (Trall 3,1)

De utvalgte ledere i kirken begrunner m.a.o. dens eksistens. Videre:

Dere må følge biskopen slik Jesus Kristus følger Faderen, og dere må følge presbyteriet likesom apostlene. ... Ingen må uten biskopens samtykke foreta seg noe i de ting som angår menigheten. (Smyrn 8,1f)

De troendes underordning under biskopen er en sentral del av det hellige livet:

Når dere underordner dere biskopen likesom dere er Jesus Kristus undergitt, synes dere meg ikke å leve på menneskelig vis, men etter Jesu Kristi vilje. ... Det er altså nødvendig - slik dere også gjør - ikke å foreta dere noe uten biskopens vilje ... (Trall 2,1f)

I det vi her hører, finner vi en tidlig utforming av det såkalte *monarkiske episkopat*.

I tråd med dette sier Ireneus at man bare bør adlyde de presbytere som tilhører kirken, og som står i suksesjonen fra apostlene, "og som, sammen med biskopembetet, også fikk charisma veritatis" (Adv. Haer. IV:26: 2). Videre kan Ireneus understreke denne pneumatiske side ved biskopen som tradisjonsbærer:

Hvor kirken er, der er Guds Ånd; og hvor Guds Ånd er, der er kirken og all nåde. ... De, derfor, som ikke har del i Ånden, får ikke livgivende næring fra morsbrystet, og de drikker ikke av den klare kilde som strømmer frem fra Kristi legeme, men de graver seg sprukne brønner... De flykter fra Kirkens tro for ikke å bli avslørt; de avviser Ånden og lar seg ikke belære" (Adv. Haer. III:24:1).

Her ser vi begynnelsen til den måten å tenke på som senere kom til å være konstituerende for katolsk tradisjonstenkning. Ånden formidles gjennom håndspåleggelsen i ordinasjonen, og embetet blir derfor per definisjon pneumatisk. Dette gir den nødvendige legitimitet til biskopen som tradisjonsbærer. (Her kan det i parentes bemerkes at en finner en tilsvarende tenkning i rabbinisk teologi: Uten ordinasjon under håndspåleggelse (s^e maklah) fra en rabbiner som står i rekken som går helt tilbake til Moses, er tjenesten ikke gyldig). Den norske kirkehistoriker Oskar Skarsaune (ved Menighetsfakultetet i Oslo) sier i et foredrag om dette:

Etter hvert som tiden mellom kirken og apostlene økte ytterligere, ville naturlig nok den rent historiske bærekraft i -- tradisjonsargumentet avta etter hvert som det ble mange ledd i tradentkjedene. Man hadde da to muligheter: Enten å fastholde den historiske tenkemåte, slik at de skriftlige nedslag av den tidlige tradisjon etter hvert fikk større normativ betydning enn den samtidige læretadisjon, og slik at apostelskriftene beholdt sin stilling som "norma normans" vis à vis tradisjonen. Eller man kunne søke å kompensere for synkende historisk argumentkraft ved å innføre en *pneumatologisk underbygning av tradisjonen*, slik at avstanden i tid mellom de første og de aktuelle tradisjonsbærere strengt tatt ble irrelevant. Denne siste måte å tenke på innebærer at man tar skrittet over til en genuint katolsk tradisjonstenkning. I oldkirken skjedde denne overgang meget gradvis, og lenge løp de to tenkemåter side om side. Et illustrerende test-case er synet på det pseudepigrafe Paulus-brev til laodikenerne (3. årh.). I den vestlige kirke ble det på 5- og 600-tallet av de fleste ansett som ekte, og spørsmålet var da: Skal man regne det med til NT? De som tenkte ut fra det eldre, historiske kanonprinsipp sa ja. De tenkte: Her taler en apostel, følgelig hører brevet med til kanon. Men Gregor den Store tenkte annerledes. Også han regnet brevet som ekte, men hevdet: Kirken har fra gammelt av fastslått hvilke skrifter som hører med i kanon, og denne kirkelige avgjørelse kan ikke gjøres om. Selv om det skulle dukke opp flere ekte Paulusbrev - plass i kanon får de ikke, for kirken har avgjort at 14 Paulusbrev hører med til NT.

Her hviler den kirkelige kanondefinisjon i seg selv, og trenger ingen historisk rettfærdiggjørelse. Satt på spissen: Ikke den historiske apostel, men kirken, ledet av Ånden, er den instans som definerer det normative i kirken.

Hadde man tenkt slik allerede i det 2. årh., ville man ikke følt noe behov for å avgrense noe normativt NT i det hele tatt. Kanondannelsen kan i dette perspektiv ses som et uttrykk for en kirkelig "selvkritikk" vis à vis den egne tradisjon: Kirken er seg bevisst å behøve det permanente korrektiv som den skriftlig fastholdte apostelautoritet representerer.

Det praktiske bevis på denne teses riktighet ser man hos gnostikerne. De var hele tiden så trygge på sin egen tradisjons åpenbaringskvalitet at de ikke trengte noen klart avgrenset apostolisk kanon. Noen slik finner man følgelig ikke hos dem.

Innen østkirken utvikles den lære at det er vedtakene fra de syv økumeniske konsiler (det siste i 787) som representerer den sanne kirkelige tradisjon. Med dette kommer kirkerett og kirkelig lovgivning også om forhold som Skriften ikke gir pålegg om, til å bli normerende. I vestkirken fører kampen om det monarkiske episkopat og om sentraliseringen av den kirkelige makt hos biskopen i Roma i retning av en enda sterkere juridisering av tradisjonen.

Det er en ganske kompleks utvikling som med dette kommer til å forme og lede frem mot den tradisjons- og embetsteologi som blir den romersk-katolske kirkes kjennemerke, og vi har ikke her tid til å gå videre inn på dette. Det får være nok med disse smakebitene fra de første par århundrene.

Den siste delen av dette foredraget skal vi vie til den del av tradisjonen – og da i betydningen kirkelig overlevering som ikke er bindende påbudt i Skriften - fra Oldkirken som er bevart til våre dager, og som også den lutherske kirke har sett på som avgjørende å ta vare på.

I Martin Chemnitz' *Examen Concilii Tridentini* (sess. IV) finner vi i oppgjøret med den romersk-katolske åpenbaringsforståelsen en gjennomgang av tradisjonsbegrepet. Chemnitz lister opp 8 ulike betydninger av begrepet som en kan finne i kirkelig bruk, og det er bare den éne av disse som avvises som uforenlig med Skriften og evangelisk-luthersk tro, nemlig der hvor den kirkelige tradisjon blir åpenbaring på lik linje med Skriften, og dermed tillegges guddommelig autoritet. Her må Chemnitz sies å stå på linje med Jesu forhold til tradisjonen som vi har sett over. I Tridentinerkonsilets sess. IV sies det uttrykkelig om dette at "Skrift og tradisjon skal æres med samme fromhetsfølelse". *Tradisjon* i de øvrige betydninger av ordet er noe den lutherske kirke frimodig tar vare på så sant denne er i overensstemmelse med Skriften. Men det skjer i den kristne frihet, slik CA 7 minner om:

- Til virkelig enhet i kirken, er det nok å være enige om evangeliets lære og forvaltningen av sakramentene. Det er ikke nødvendig at det alle steder er ensartede menneskelige tradisjoner, former eller seremonier som er fastsatt av mennesker.

I Bo Giertz' *Herdabrev* som er nevnt over, trekker han altså frem fem hovedsaker som er overlevert som en arv fra Oldkirken og bevart like til våre dager:

1. Den bibelske kanon
2. Den økumeniske liturgien
3. Credo - regula fidei
4. Embetet - med en ordnet forvaltning av nådens midler
5. Nattverdfeiringen

Hver av disse kunne vel trenge et foredrag for seg, så vi må bare ganske kort omtale dette i vår sammenheng. For alle disse gjelder det at vi ikke finner noen bibelsk befaling eller forordning som konkret foreskriver hvordan disse skal lyde eller utformes. Likevel er de alle uttrykk for en sammenfatning og konkretisering av apostlenes budskap på en slik måte at de utgjør et enhetsbånd i kirken.

Den lutherske kirke har aldri vært "revolusjonær" i betydningen at den - som de mange nye sekter - nærmest vil finne opp kristendommen påny. Tvert om er den seg bevisst at vi er små barn som står på våre fedres skuldre. Av denne grunn ser vi at reformasjonsfedrene var nøye med å understreke at de ikke kom med noe nytt, alt de forkynner kan belegges hos kirkefedrene i Oldkirken. Så er det ikke noe luthersk ideal å være nyskapende i denne mening av ordet. I stedet vet vi oss å være ett med Herrens apostler (1Joh 1,3) og den kirke som har sitt opphav i disse.

I den liberale teologis periode var det nærmest dogmefestet at der bestod en motsetning mellom "Åndens frihet" og kirkelig orden. Derfor mente en at samme apostel kunne ikke ha skrevet både Galaterbrevet og Pastoralbrevene. En så det slik at der var en motsetning mellom karismatiske gaver og embetet, mellom vekkelsen og liturgien, mellom åndens inspirasjon og fasttømret organisasjon. I tråd med dette tegnet en et bilde av den kirkelige utvikling i Oldkirken som innebar at i starten var alt fritt og uorganisert, mens en først gradvis fikk organisert og institusjonalisert kirken. Dette ble sett på som negativt, faste embeter og kirkelig orden var forfallsprodukter.

Et grundigere kirkehistorisk arbeide de siste hundre årene har vist denne oppfatningen innen liberalteologien var mer fiksjon enn historisk realitet. Alle de fem punktene som Giertz henter frem

skriver seg i sin urform fra apostlene, selv om de har undergått en utvikling og modifisering gjennom århundrene. "Gud er ikke uordens Gud" (1Kor 14,33), og at det er ordning både i troens og kirkens saker er til Guds ære og til gagn og velsignelse for Herrens folk. Her er det tale om kirkelige tradisjoner som aller har til hensikt *å hjelpe Guds folk til å bevare apostlenes lære.*

Samtidig er det slik at der disse blir hegnet om som en levende arv, er de med å gi kristenlivet identitet, - de blir uttrykk for det åndelige livets "fysiognomi", det som med et moteord i dag kalles "spiritualitet". En evangelisk-luthersk identitet henger – som all identitet – sammen med hvilke røtter en har. I en kultur som er blitt historieløs ser vi også i økende grad en kristendom som er blitt det samme. Da er det ikke underlig at vi også ser en rastløshet innen kristenheten som stadig jager etter åndelig identitet, og stadig finner på nye ting som en etter en tid så går lei av. Tradisjon i den positive mening av begrepet som Bo Giertz taler om, er kirkens hukommelse, og noe som derfor gir røtter, stabilitet og retning. Her sies noe avgjørende om hva Guds folk er, og hvem han er som de tror på. Hukommelsestapet i kultur og kristenhet utvisker dette, noe som fort fører til at en mister sans for hva som er viktig, og hva som ikke er det.

Sammenfattende kan en si at disse fem hovedsaker som er nedarvet fra Oldkirken, er sentrale med tanke på vernet om troen. Her finner vi enkelt sammenfattet og anvendt det som er troens hovedsaker, alt sammen med dette formål for øye:

- for at vi ikke lenger skal være umyndige og la oss kaste og drive omkring av hver lærdoms vind ved menneskers spill, ved kløkt i villfarelsens listige knep, men at vi, sannheten tro i kjærlighet, i alle måter skal vokse op til ham som er hodet, Kristus, (Ef 4,14f)